

Spełnienie świadczenia do rąk osoby okazującej pokwitowanie wierzyciela – źródła regulacji w prawie polskim

Igor Adamczyk

Doktorant w Katedrze Europejskiej Tradycji Prawnej na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

✉ i.adamczyk@wpia.uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-0218-286X>

Fulfillment of an Obligation to the Person who Bears a Receipt Issued by the Creditor: Origins of the Regulation in Polish law

---

This article deals with the origins of the Polish regulation on fulfilling an obligation to the person bearing a receipt issued by the creditor. The article focuses primarily on the regulation set forth in the Polish Code of Obligations of 1933 and its impact on the Polish Civil Code of 1964. The authors of the Code of Obligations faced the challenge of unifying four different systems of private law after Poland regained its independence in 1918. At the same time, this mosaic of systems was a great opportunity for them to introduce new, original solutions. The importance of the way in which the authors of the Polish Code of Obligations addressed this issue can also be seen in the analyzed rules on the fulfillment of an obligation to the person bearing a receipt issued by the creditor. This article first presents the origins of this legal construction in the first German Commercial Code (Allgemeines Handelsgesetzbuch of 1861) and then looks at codifications and drafts which were relevant to the provisions adopted in the Polish Code of Obligations. Finally, the article seeks to demonstrate to what extent the regulations of the Code of Obligations have influenced the provisions of the Polish Civil Code of 1964.

Słowa kluczowe: prawo prywatne, prawo zobowiązań, pokwitowanie, prawo porównawcze, historia prawa, *favor debitoris*, unifikacja prawa, wykonanie zobowiązania

Key words: private law, law of obligations, receipt, comparative law, legal history, *favor debitoris*, unification of law, fulfillment of an obligation

[https://doi.org/10.32082/fp.5\(79\).2023.1220](https://doi.org/10.32082/fp.5(79).2023.1220)

1. Uwagi wstępne

Prawa podmiotowe wynikające z zobowiązań mają charakter względny, co powoduje, że odnoszą się one do relacji pomiędzy konkretnymi stronami – wierzycielem i dłużnikiem. W konsekwencji wykonanie zobowiązania – spełnienie świadczenia – następuje co do zasady pomiędzy jego stronami. Odbiór świadczenia przez wierzyciela nie jest jednak wymogiem absolutnym. Odbiorcą może być również osoba trzecia. Nie zawsze jednak odbiorca działa z upoważnienia wierzyciela. W takich sytuacjach świadczenie spełnione do rąk osoby nieuprawnionej nie prowadzi zasadniczo do natychmiastowego wygaśnięcia zobowiązania. Może to nastąpić albo dopiero po ewentualnym potwierdzeniu przez wierzyciela przyjęcia świadczenia albo, jeśli tego nie potwierdził, po rzeczywistym skorzystaniu przez niego ze świadczenia (art. 452 k.c.)¹. Jednocześnie system prawny przewiduje wyjątki od tej zasady. Jednym z nich jest konstrukcja ustawowego domniemania, zgodnie z którym osoba pokazująca pokwitowanie wystawione przez wierzyciela uważana jest za umocowaną do odbioru świadczenia, choćby w rzeczywistości takie upoważnienie nie istniało. Wówczas spełnienie świadczenia do rąk takiej osoby może, przy spełnieniu przesłanek ustawowych, doprowadzić do wygaśnięcia zobowiązania i zwolnienia dłużnika². W polskim systemie prawnym konstrukcja ta jest obecnie regulowana przez art. 464 k.c.

Art. 464: „Świadczenie do rąk osoby, która okazuje pokwitowanie wystawione przez wierzyciela, zwalnia dłużnika, chyba że było zastrzeżone, iż świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela, albo chyba że dłużnik działał w złej wierze”.

Co do zasady dłużnik może więc skutecznie zwolnić się z zobowiązania, spełniając świadczenie do rąk osoby trzeciej, o ile okazuje ona pokwitowanie wystawione przez wierzyciela. Od tego istnieją dwa wyjątki. Pierwszym z nich jest zastrzeżenie umowne, że świadczenie ma zostać spełnione do rąk własnych wierzyciela. Drugi odnosi się do sytuacji, gdy dłużnik, spełniając świadczenie względem okazującego pokwitowanie, działał w złej wierze. Należy przez to rozumieć okoliczności, na podstawie których wiedział on, że osoba posługująca się pokwitowaniem nie działała z woli wierzyciela, np. weszła bezprawnie w posiadanie pokwitowania. W nauce prawa ugruntowało się także stanowisko, że stan złej wiary należałoby również przyjąć, gdy dłużnik w sposób zawiniony nie wiedział o nieistnieniu umocowania posiadacza pokwitowania, tj. na podstawie okoliczności towarzyszących spełnieniu świadczeniu powinien był zorientować się, że posiadacz pokwitowania nie jest upoważniony do jego odbioru³.

Głównym celem konstrukcji z art. 464 k.c. jest ochrona zaufania dłużnika. Dłużnik, działając w zaufaniu do wierzyciela, opierając się na treści okazanego pokwitowania wierzyciela, nie powinien ponosić negatywnych konsekwencji tego, że pokwitowanie dostało się wbrew woli wystawcy do rąk osoby nieumocowanej lub której umocowanie wygaśło⁴. W związku z tym skutek w postaci wygaśnięcia zobowiązania następuje tu bez względu na to, że odbiorca świadczenia nie mógł działać na rachunek wierzyciela. Istotne jest, by strony nie zastrzegły świadczenia osobistego, a dłużnik nie znajdował się w chwili spełnienia świadczenia w złej wierze.

Rozwiązanie przyjęte w art. 464 k.c. wpisuje się w ideę ochrony dłużnika, która od dawna istnieje w prawie prywatnym. Bardzo często utożsamiana

1 F. Zoll, M. Bujalski, *Wykonanie i skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 6. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2023, s. 1151.

2 J. Dąbrowa, *Wykonanie zobowiązań*, w: *System prawa cywilnego*, t. 3. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, cz. 1, red. Z. Radwański, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1981, s. 757; R. Morek, *Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis/el. 2023, nb. 1.

3 M. Piekarski, *Art. 464*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. Z. Resich, Warszawa 1972, s. 1147; J. Dąbrowa, *Wykonanie zobowiązań...*, s. 757; W. Popiołek, *Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie]*, w: *Kodeks cywilny*, t. 2. *Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, nb. 2.

4 A. Janiak, *Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, nb. 2; J. Dąbrowa, *Wykonanie zobowiązań...*, s. 757.

jest z *favor debitoris* – zasadą wywodzącą się z prawa rzymskiego i nakazującą przyjmowanie rozwiązań korzystnych dla dłużnika⁵. Choć w dostępnych nam rzymskich źródłach prawnych termin ten się nie pojawia⁶, nie ulega wątpliwości, że już w prawie klasycznym istniały konstrukcje prawne, które uwzględniały interes dłużnika. Jedną z nich odnosi się do możliwości zwolnienia się ze zobowiązania poprzez spełnienie

spełnienia świadczenia do rąk osoby posługującej się pokwitowaniem nie można odnosić do prawa rzymskiego, to powyższy przykład z Digestów pokazuje, że sama idea ochrony dłużnika, w sytuacji spełnienia świadczenia względem nieuprawnionej osoby trzeciej, ma swoje pewne korzenie w europejskiej tradycji prawnej. W tę ostatnią wpisuje się również regulacja znajdująca się w art. 464 k.c.

Rozwiązanie przyjęte w art. 464 k.c. wpisuje się w ideę ochrony dłużnika, która od dawna istnieje w prawie prywatnym. Bardzo często utożsamiana jest z *favor debitoris*.

świadczenia wobec osoby, która nie była wierzycielem, a co więcej, nie była uprawniona do jego otrzymania. Spośród tekstów rzymskich można wskazać chociażby na fragment z 30 księgi Komentarza Ulpiana *ad Sabinum*, w którym jurysta oceniał skuteczność zwolnienia się z zobowiązania w sytuacji, w której wierzyciel pierwotnie polecił dłużnikowi spełnić świadczenie do rąk osoby trzeciej, a następnie tej ostatniej zakazał jego przyjęcia. Jeśli dłużnik spełnił świadczenie w niewiedzy o zakazie do rąk osoby nieumocowanej przez wierzyciela, mimo wszystko skutecznie zwolnił się z zobowiązania względem wierzyciela⁷. Takie rozwiązanie było potrzebne w celu ochrony zaufania dłużnika wobec wierzyciela⁸. Choć samej konstrukcji

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie źródeł inspiracji dla rozwiązania przyjętego w art. 464 k.c. Bezpośrednim poprzednikiem przepisu był art. 221 k.z. z 1933 r., który zostanie szczegółowo omówiony poniżej. Niemniej samo rozwiązanie k.z. nie jest oryginalne i zostało przejęte, jak szereg innych instytucji, z ówczesnie obowiązujących w Europie systemów prawa prywatnego. W pracach nad Kodeksem zobowiązań analizowano rozwiązania m.in. prawa francuskiego, austriackiego, niemieckiego, ale również rosyjskiego, ponieważ to były te systemy, które po 1918 r. i odzyskaniu przez Polskę niepodległości bezpośrednio obowiązywały na jej terenie⁹. Członkowie Komisji Kodyfikacyjnej nie ograniczali się przy tym wyłącznie do tych systemów, które sami bardzo dobrze znali i w których wyrosli jako prawnicy, lecz poszukiwali inspiracji również w innych, wówczas nowoczesnych kodyfikacjach i ich projektach jak np. szwajcarskie Prawo zobowiązań z 1911 r. oraz francusko-włoski projekt zobowiązań z 1927 r.¹⁰ Oczywiście

5 M. Kaser, *Das römische Privatrecht*, t. 2. *Die Nachklassischen Entwicklungen*, München 1975, s. 327–328.

6 W. Wołodkiewicz, *Il favor debitoris nel diritto e nella giurisprudenza della Polonia*, <https://www.dirittoestoria.it/tradizione2/Wolodkiewicz-Favor-debitoris-2002.htm> (dostęp: 15.02.2024).

7 D. 46,3,12,2 (Ulpian, ks. 30 „Komentarza do Sabinusa”); zob. również D. 46,3,18 (Ulpian, ks. 41 „Komentarza do Sabinusa”).

8 Zob. m.in. F. Haymann, *Schutz des guten Glaubens des leistenden Schuldners im Römischen Recht*, „Bullettino dell’Istituto di Diritto Romano” 1948, t. 51–52, s. 393–426.

9 A. Moszyńska, *Organizacja i przebieg prac nad kodeksem cywilnym w latach 1919–1964*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2020, z. 3, s. 446.

10 Por. Spis dzieł cytowanych, w: R. Longchamps de Bérier, *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań*, t. 1. *Art. 1–293*,

nie w każdym z tych systemów istniały analogiczne regulacje, mogące być podstawą do analizy porównawczej, co widoczne jest chociażby właśnie na przykładzie konstrukcji spełnienia świadczenia do rąk osoby przekazującej pokwitowanie.

Konstrukcja zwolnienia się przez dłużnika z zobowiązania względem wierzyciela na skutek spełnienia świadczenia do rąk osoby przekazującej pokwitowanie wystawione przez wierzyciela nie występowała ani we francuskim k.N., ani w pierwotnym tekście k.c.a. Regulacja ta znalazła jednak swoje miejsce w § 370 k.c.n., jak i później w tekście k.c.a. (§ 1029). Nie oznacza to jednak, że rozwiązanie kodeksu niemieckiego było pierwsze. W tym kontekście należy spojrzeć głębiej w proces kodyfikacyjny XIX w. i źródła omawianej konstrukcji poszukiwać bezpośrednio w Powszechnym Niemieckim Kodeksie Handlowym (niem. *Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch* – ADHGB) z 1861 r., poprzedniku niemieckiego Kodeksu handlowego (niem. *Handelsgesetzbuch*) z 1897 r. Jak pokażą poniższe rozważania, to dzięki niemu konstrukcja ta pojawiła się w systemach prawa austriackiego i niemieckiego, z których następnie przeszła do prawa polskiego.

2. ADHGB

Jednym z postulatów w ramach Związku Niemieckiego (niem. *Deutscher Bund*) po Wiośnie Ludów była unifikacja prawa, w szczególności w obszarach mających wpływ na rozwój ekonomiczny państw związkowych. Temu celowi miało służyć przygotowanie wspólnego dla wszystkich krajów Kodeksu handlowego, dzięki któremu ułatwiony zostałby obrót gospodarczy¹¹. Prace nad wspólną kodyfikacją trwały do 1861 r., gdy Zgromadzenie Związkowe (niem. *Bundesversammlung*) przyjęło Powszechny Niemiecki Kodeks

Warszawa 1936, s. V–VII; K. Sójka-Zielińska, *Historia Prawa*, Warszawa 2011, s. 229; A. Moszyńska, *The Franco-Italian Draft Code of Obligations – The Polish Perspective*, w: *Bürgerliches Recht im nachbürgerlichen Zeitalter – 100 Jahre Soziales Privatrecht in Deutschland, Frankreich und Italien*, t. 1. *Vom Liberalen zum Sozialem Privatrecht? Der französisch-italienische Obligationenrecht-Entwurf von 1927*, red. D. Deroussin, F. Mazzarella, S. Wagner, Frankfurt a.M. 2022, s. 135–136.

11 K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 289.

Handlowy (niem. *Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch* – ADHGB). Kodeks, zgodnie z założeniami, obowiązywał następnie w krajach będących członkami Związku Niemieckiego, m.in. w tych mających największe znaczenie polityczne, gospodarcze i militarne jak Austria oraz Prusy¹².

Kodeks regulował obrót kupiecki, co obecnie określono by obrotem profesjonalnym. Zawierał on zarówno przepisy poświęcone samemu prowadzeniu działalności kupieckiej, w tym organizacji spółek, jak również odnoszące się do podejmowanych czynności prawnych. Konstrukcja spełnienia świadczenia wobec osoby przedstawiającej pokwitowanie wierzyciela, została uregulowana w art. 296, znajdującym się w księdze IV, tytule I, rozdziale II poświęconym ogólnym przepisom dotyczącym czynności handlowych (niem. *Zweiter Abschnitt. Allgemeine Bestimmungen über Handelsgeschäfte*).

Art. 296: *Der Ueberbringer einer Quittung gilt für ermächtigt, die Zahlung zu empfangen, sofern nicht die dem Zahlenden bekannten Umstände der Annahme einer solchen Ermächtigung entgegenstehen.* „Okaziciel pokwitowania jest uważany za upoważnionego do otrzymania płatności, chyba że okoliczności znane płacącemu nie pozwalają na przyjęcie istnienia takiego upoważnienia”.

Zgodnie z tym przepisem osoba przekazująca pokwitowanie wierzyciela uważana była za umocowaną do odbioru świadczenia, chyba że znane spełniającemu świadczenie okoliczności przemawiały przeciwko temu. W trakcie prac kodyfikacyjnych podkreślano, że podobnego rodzaju przepisy znane były już ówczesnym ustawodawstwom i jako przykład wskazywano *Landrecht Pruski*¹³, który w części I,

12 F. Wieacker, *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit. Unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Entwicklung*, Göttingen 1967, s. 462–463; A.M. Fleckner, *Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch*, w: *Handwörterbuch des Europäischen Privatrechts*, t. 1. *Abschlussprüfer – Kartellverfahrensrecht*, red. J. Basedow, K.J. Hopt, R. Zimmermann, Tübingen 2009, https://hwb-eup2009.mpipriv.de/index.php/Allgemeines_Deutsches_Handelsgesetzbuch (dostęp: 15.02.2024).

13 *Protokół CLIX posiedzenia Komisji Kodyfikacyjnej z 1 lutego 1858 r.*, w: *Protokolle der Commission zur Berathung eines*

tytule 13 *Von Erwerbung des Eigenthums der Sachen und Rechte durch einen Dritten* zawierał § 130¹⁴. Zgodnie z tym przepisem osoba, której powierzono pokwitowanie odnoszące się do określonej sumy podlegającej zapłacie, była uważana za umocowaną do odbioru świadczenia. Przepis ten, w odróżnieniu od regulacji art. 296 ADHGB, nie miał jednak na celu ochrony

przyjąć za prawem pruskim, że wygaśnięcie zobowiązania każdorazowo zależałoby od udowodnienia faktu powierzenia pokwitowania przez wierzyciela, taki przepis nie stanowiłby żadnego usprawnienia w obrocie prawnym¹⁶. Celem art. 296 ADHGB było natomiast umożliwienie spełnienia świadczenia do rąk osoby przekazującej pokwitowanie wystawione

Celem art. 296 ADHGB było umożliwienie spełnienia świadczenia do rąk osoby przekazującej pokwitowanie wystawione przez wierzyciela bez potrzeby weryfikowania jego rzeczywistego umocowania.

zaufania dłużnika, lecz ochronę wierzyciela. Umocowanie do przyjęcia świadczenia można było przyjąć wyłącznie, jeśli wcześniej sam wierzyciel powierzył (niem. *anvertraut*) to pokwitowanie jego dysponentowi¹⁵. Tymczasem art. 296 ADHGB zapewniał skuteczne wygaśnięcie zobowiązania bez względu na to, w jaki sposób przekazujący pokwitowanie wszedł w jego posiadanie. Do wygaśnięcia zobowiązania dochodziło zatem również wtedy, gdy przekazujący pokwitowanie dysponował pokwitowaniem wbrew woli wierzyciela, np., na skutek kradzieży. Istotne było, czy dłużnik miał wiedzę o tego rodzaju okolicznościach w chwili spełnienia świadczenia. Jak wskazywano w trakcie prac kodyfikacyjnych, jeśli

przez wierzyciela bez potrzeby weryfikowania jego rzeczywistego umocowania, co miałyby właśnie odpowiadać oczekiwaniom obrotu gospodarczego. Gdyby spełniający świadczenie musiał za każdym razem weryfikować, czy odbiorca świadczenia, legitymujący się przecież dokumentem wystawionym przez wierzyciela, rzeczywiście dysponuje pochodzącym od niego upoważnieniem, prowadziłyby to do nadmiernych uciążliwości w stosunkach handlowych. Pomiedzy ochroną dłużnika działającego w zaufaniu do treści prawdziwego pokwitowania a ochroną wierzyciela związaną z ryzykiem utraty takiego pokwitowania kodyfikatorzy ADHGB opowiedzieli się za koniecznością ochrony tego pierwszego. Przyjęto, że wystawca pokwitowania powinien zadbać o to, by go nie utracić¹⁷. Wierzyciela obciążało nie tylko ryzyko utraty wystawionego wcześniej pokwitowania, ale również skutki niepoinformowania dłużnika o okolicznościach wyłączających umocowanie osoby legitymującej się pokwitowaniem. Wierzyciel mógłby bowiem poinformować dłużnika o utracie pokwitowania,

allgemeinen deutschen Handelsgesetz-Buches. Protokoll XCIX-CLXXVI, Nürnberg 1858, s. 1322.

14 § 130: *Hingegen ist der, welchem die Quittung über eine zu bezahlende Summe anvertraut worden, zum Empfang der Zahlung selbst für bevollmächtigt zu achten.* – „Z kolei, osobę, której powierzono pokwitowanie kwoty do zapłaty, należy uznać za upoważnioną do samodzielnego otrzymania zapłaty”.

15 Por. H. Dernburg, *Lehrbuch des Preußischen Privatrechts und der Privatrechtsnormen des Reichs*, t. 1, Halle an der Saale 1894, s. 241, przyp. 12; tenże, *Lehrbuch des Preußischen Privatrechts und der Privatrechtsnormen des Reichs*, t. 2, Halle an der Saale 1885, s. 234–235.

16 *Protokół CLIX...*, s. 1322.

17 E.S. Puchelt, *Art. 296, w: Commentar zum allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuch*, t. 2, red. E.S. Puchelt, Leipzig 1876, s. 89; *Protokół CLIX ...*, s. 1322–1323.

przez co dłużnik nie mógłby powoływać się więcej na regulację z art. 296 ADHGB¹⁸.

W doktrynie przyjmowano, że art. 296 ADHGB zawierał domniemanie istnienia umocowania do przyjęcia świadczenia przez osobę legitymującą się pokwitowaniem. Ciężar udowodnienia wiedzy dłużnika o okolicznościach sprzeciwiających się przyjęciu istnienia umocowania dysponenta pokwitowania spoczywał na wierzycielu. Przyjmowano również, że wyłączenie tej ochrony następowało już choćby wówczas, gdy udowodnione zostało, że dłużnik znał okoliczności, które powinny przynajmniej wzbudzać u niego wątpliwości co do istnienia umocowania osoby przekazującej pokwitowanie¹⁹.

3. Austria

Jak już wspomniano, k.c.a. początkowo nie zawierał przepisu, który regulowałby skuteczność zwolnienia się przez dłużnika z zobowiązania przez spełnienie świadczenia do rąk osoby posługującej się pokwitowaniem wystawionym przez wierzyciela. Pokwitowanie w k.c.a. było uregulowane wyłącznie w kontekście dowodu spełnienia świadczenia (§§ 1426–1430)²⁰. Ostatecznie jednak regulacja taka została wprowadzona do kodeksu w ramach dużej nowelizacji prawa handlowego w 2005 r.²¹ i umieszczona w § 1029 ust. 2 k.c.a.²² Ze względu na zakres niniejszej pracy oraz czas, w jakim kodeks został uzupełniony o powyższy

ustęp, regulacja ta nie stanowi przedmiotu analizy. Niniejsze rozważania bazują bowiem na stanie prawnym w k.c.a. znanym twórcom Kodeksu zobowiązań, ponieważ tylko w takim kształcie mógł stanowić dla nich źródło inspiracji²³.

Choć tekst kodeksu austriackiego nie zawierał w relewantnym okresie przepisów regulujących spełnienie świadczenia względem osoby przedstawiającej pokwitowanie wierzyciela, nie oznacza to, że instytucja ta była obca obrotowi austriackiemu. Taka konstrukcja była bowiem uregulowana we wspomnianym powyżej art. 296 ADHGB z 1861 r.²⁴ obowiązującym w Austrii aż do 1 marca 1939 r., gdy na jej terenie, po Anslusie zwanej Marchią Wschodnią (niem. *Ostmark*)²⁵, zastąpiono ADHGB niemieckim Kodeksem handlowym z 1897 r. i jednocześnie uzupełniono pozostawiony w mocy k.c.a. o odpowiednie przepisy wzorowane na k.c.n., by zharmonizować obydwa kodeksy. Przepisy te nie zostały inkorporowane wprost do k.c.a., lecz pozostawały w odrębnym akcie prawnym²⁶. Ten ostatni przypadek dotyczył m.in. regulacji spełnienia świadczenia do rąk posiadacza pokwitowania²⁷. To

okoliczności znane płatcom nie pozwalają na przyjęcie istnienia takiego upoważnienia”.

18 O. Pisko, *Art. 296*, w: *Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich*, t. 2, red. H. Staub, Wien 1910, s. 92–93.

19 A. v. Randa, *Das österreichische Handelsrecht mit Einschluß des Genossenschaftsrechte*, t. 1, Wien 1905, s. 209–210; O. Pisko, *Art. 296*, s. 92–93.

20 E. Weiß, § 1424, w: *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 4, red. H. Klang, Wien 1935, s. 415; szczególnie co do charakteru pokwitowania w §§ 1426–1430 k.c.a. zob. E. Till, *Prawo prywatne austriackie*, t. 3. *Wykład o stosunkach zobowiązaniowych*, cz. 1, Lwów 1895, s. 341–346.

21 Handelsrechts-Änderungsgesetz – HaRÄG, ogłoszona 27 października 2005 r., BGBl. I. z 2005 r., nr 120.

22 § 1029 (2): *Der Überbringer einer Quittung gilt als ermächtigt, die Leistung zu empfangen, sofern nicht dem Leistenden bekannte Umstände der Annahme einer solchen Ermächtigung entgegenstehen.* – „Okaziciel pokwitowania jest uważany za upoważnionego do otrzymania płatności, chyba że

23 Szczegółowo co do § 1029 ust. 2 k.c.a. zob. m.in. F. Hartlieb, J. Zollner, § 1029, w: *Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*, red. P. Rummel, M. Lukas, A. Geroldinger, Wien 2022, https://rdb.manz.at/document/1101_10_abgbrummel_abgb_p1029 (dostęp: 29.01.2024); M. Schauer, § 1029, w: *Kommentar zu den durch das HaRÄG 2005 eingeführten Neuerungen im Unternehmensgesetzbuch und im Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, red. H. Krejci, Wien 2007, s. 719.

24 W Austrii ADHGB obowiązywał pod nazwą *Allgemeines Handelsgesetzbuch* (AHGB). Zob. RGBl. 1/1863.

25 O. Rathkolb, *Erste Republik, Austrofaschismus, Nationalsozialismus (1918–1945)*, w: *Geschichte Österreichs*, red. T. Winkelbauer, Stuttgart 2016, s. 511.

26 Zob. *Vierte Verordnung zur Einführung handelsrechtlicher Vorschriften im Lande Österreich* z 24 grudnia 1938 r. – 4. EVHGB (niem. czwarte prawnohandlowe rozporządzenie wprowadzające), (d)RGBl. I S 1999/1938.

27 Uczyniono to na mocy wspomnianego powyżej rozporządzenia 4. EVHGB. Spełnienie świadczenia do rąk przekazującego pokwitowanie uregulowano w art. 8, nr 9, z 4. EVHGB będącym kalką § 370 k.c.n. Zob. M. Schauer, § 1029, s. 719.

swego rodzaju prowizoryczne rozwiązanie pozostawało w mocy do wspomnianej powyżej nowelizacji prawa handlowego z 2005 r. i wprowadzenia § 1029 ust. 2 k.c.a.²⁸

Wracając do stanu prawnego sprzed wejścia w życie polskiego k.z., należy przypomnieć, że rozwiązania przyjęte w obowiązującym wówczas w Austrii ADHGB miały, jak wynikało to z § 1 tego kodeksu, pierwszeństwo stosowania w stosunkach handlowych, tj. zasadniczo w obrocie pomiędzy kupcami, których

z autorów znanego komentarza do k.c.a. pod redakcją Heinrich Klanga, miały nie występować żadne podstawy do tego, by stosować art. 296 ADHGB poza stosunkami handlowymi. Zdaniem tego autora, ponieważ zagadnienie miało dotyczyć instytucji o znacznej doniosłości praktycznej, należało przyjąć, że gdyby konstrukcja określona w art. 296 miała zostać dopuszczona do stosowania również w stosunkach prawnych regulowanych na podstawie k.c.a., to zostałyby po prostu uwzględniona w odpowiednich przepisach

Rozwiązanie z ADHGB regulowało relacje pomiędzy kupcami. Niemniej praktyka rozpoczęła rozszerzanie stosowania tej konstrukcji na czynności poza obrotem kupieckim.

dziś nazwano by przedsiębiorcami lub profesjonalistami²⁹. Oznaczało to więc, że rozwiązanie z art. 296 ADHGB regulowało relacje pomiędzy kupcami. Niemniej praktyka rozpoczęła rozszerzanie stosowania tej konstrukcji na czynności poza obrotem kupieckim. Zasadność takiego podejścia była przedmiotem kontrowersji w austriackiej nauce prawa. Niektórzy przedstawiciele doktryny opowiadała się za całkowitym wykluczeniem możliwości analogicznego stosowania art. 296 ADHGB na gruncie stosunków regulowanych przez k.c.a.³⁰ W ocenie Egona Weiße, jednego

k.c.a. poświęconych pokwitowaniu (§ 1426 i n.)³¹, co jednak nie miało miejsca. Z kolei Josef Krainz dopuszczał stosowanie tej konstrukcji poza obrotem kupieckim, przy czym uważał, że powinna ona zostać ograniczona w ten sposób, że należało umożliwić wystawcy pokwitowania przeprowadzenie dowodu na okoliczność, że nie przekazał on pokwitowania osobie nim się posługującej w celu przyjęcia świadczenia albo, jak chciał tego Armin Ehrenzweig, że w ogóle go jej nie powierzył, bez względu na cel³². W każdym razie, jeśli już dopuszczano możliwość stosowania normy z art. 296 ADHGB do stosunków w obrocie powszechnym, to przyjmowano, że dłużnik powinien podlegać ochronie wyłącznie do tej chwili, gdy na podstawie znanych mu okoliczności powinien przyjąć, że upoważnienie posługującego się pokwitowaniem do

28 Art. XXIX HaRÄG 2005, <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/I/2005/120> (dostęp: 15.02.2024).

29 Na gruncie prawa handlowego rozróżniano absolute i relative Handelsrechtsgeschäfte; te pierwsze mogły być dokonywane również przez nie-kupców; A. v. Randa, *Das österreichische...*, s. 22–35; co do zakresu obowiązywania norm ADHGB względem k.c.a. zob. również I. Saxl, *Ueber den Umfang der derogatorischen Wirkung des Handelsgesetzbuchs gegenüber dem Civilrecht*, „Österreichisches Zentralblatt für die juristische Praxis” 1890, t. 8, s. 129–146.

30 E. Weiß, § 1424, s. 415; tak również C. von Ohmeyer, § 1030–1031, w: *Stubenrauch Kommentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, red. M. Schuster v.

Bonnott, K. Schreiber, Wien 1903, s. 250; H. Krasnopolski, *Österreichisches Obligationenrecht*, Leipzig–Wien 1910, s. 297, przyp. 4.

31 E. Weiß, § 1424, s. 412.

32 A. Ehrenzweig, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, t. 1. *Allgemeiner Teil*, z. 1, Wien 1925, s. 260.

odbioru świadczenia nie istniało³³. Nie różniło się to więc od wykładni przyjmowanej w odniesieniu do stosunków kupieckich.

4. Niemcy

Regulacja spełnienia świadczenia do rąk osoby przekazującej pokwitowanie została zawarta we wspomnianym już wcześniej § 370 k.c.n. Przepis ten, podobnie do wcześniejszego art. 296 ADHGB przyjmuje, że osoba przekazująca pokwitowanie wystawione przez wierzyciela, jest uważana za upoważnioną do odbioru

ograniczać zastosowanie tego przepisu wyłącznie do obrotu handlowego. Wręcz przeciwnie uznawano, że taka konstrukcja jest pożądana oraz powinna mieć możliwie szerokie zastosowanie we wszelkich stosunkach zobowiązaniowych, bez względu na charakter stron, ponieważ służyłaby pewności i usprawnieniu każdego obrotu prawnego. Jednocześnie zauważano, że przyjęcie tego rozwiązania mogło wiązać się z ryzykiem nieuczciwego wykorzystania pokwitowania przez osobę trzecią, w szczególności, gdy weszła ona w jego posiadanie wbrew woli wystawcy.

W pracach kodyfikacyjnych uznano, że słuszniejsze jest, by to wierzyciel, wystawca pokwitowania, ponosił ewentualne negatywne konsekwencje posługiwania się pokwitowaniem przez osobę nieumocowaną.

świadczenia, chyba że okoliczności znane osobie spełniającej świadczenie sprzeciwiają się takiemu wnioskowi. Brzmienie obydwu przepisów jest niemal identyczne.

§ 370: *Der Überbringer einer Quittung gilt als ermächtigt, die Leistung zu empfangen, sofern nicht die dem Leistenden bekannten Umstände der Annahme einer solchen Ermächtigung entgegenstehen.*

„Przekazujący pokwitowanie uważany jest za umocowanego do odbioru świadczenia, o ile okoliczności znane świadczącemu na stają na przeszkodzie przyjęcia jego umocowania”.

Przepis ten został wprowadzony do projektu k.c.n. dopiero w trakcie drugiego czytania projektu. Kodyfikatorzy wprost powoływali się na wzór z art. 296 ADHGB. W protokole II Komisji Kodyfikacyjnej k.c.n. wyraźnie podkreślono, że nie ma podstaw, by

Niemniej członkowie II Komisji doszli do wniosku, że słuszniejsze jest, by to wierzyciel, czyli wystawca pokwitowania, ponosił ewentualne negatywne konsekwencje posługiwania się pokwitowaniem przez osobę nieupoważnioną, np. nieotrzymania świadczenia przy jednoczesnym zwolnieniu dłużnika z zobowiązania³⁴.

Zdaniem większości przedstawicieli doktryny niemieckiej § 370 k.c.n. zawierał domniemanie istnienia umocowania do odbioru świadczenia przez osobę posługującą się pokwitowaniem. Pokwitowanie musiało być prawdziwe, aby § 370 k.c.n. znalazł zastosowanie i świadczenie spełnione do rąk osoby posługującej się pokwitowaniem doprowadziło do wygaśnięcia zobowiązania³⁵. Co więcej, zdaniem Hugona Keyßnera konieczne było wydanie pokwitowania dłużnikowi

34 *Protokolle II*, s. 683–684, w: *Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, red. B. Mugdan, Berlin 1899, s. 546.

35 L. Kuhlenbeck, § 370, *Staudingers Kommentar zum BGB*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, cz. 1, red. L. Kuhlenbeck, München–Berlin 1912, s. 390.

33 E. Swoboda, § 1030, w: *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 2, cz. 2, red. H. Klang, Wien 1934, s. 852.

w zamian za otrzymane świadczenie. Samo powołanie się przez posiadacza na istnienie pokwitowania uznawał on za niewystarczające do zwolnienia dłużnika³⁶.

W nauce podkreślano, że przepis ten ma na celu ochronę zaufania dłużnika do wierzyciela. Istotne było, by okazane pokwitowanie pochodziło rzeczywiście od wierzyciela³⁷. Z punktu widzenia dłużnika pozostawało bez znaczenia, czy osoba posługująca się pokwitowaniem otrzymała je od wierzyciela, czy też je znalazła albo nawet ukradła³⁸. Oczywiście, podobnie jak na gruncie art. 296 ADHGB, takie zachowanie dłużnika lub innej osoby spełniającej świadczenie nie będzie zawsze skuteczne. Do wygaśnięcia zobowiązania nie dochodzi, gdy w chwili spełnienia świadczenia dłużnikowi znane były okoliczności, które sprzeciwiają się wnioskowi, że legitymujący się pokwitowaniem nie jest upoważniony do przyjęcia świadczenia. Jednocześnie sama możliwość zapoznania się z takimi okolicznościami była niewystarczającą przesłanką do wyłączenia ochrony³⁹. W doktrynie podkreślano natomiast, że nie dojdzie do wygaśnięcia zobowiązania także wówczas, gdy umocowanie przekazującego pokwitowanie w świetle znanych okoliczności powinno wzbudzić wątpliwość co do istnienia takiego umocowania⁴⁰. Wśród przykładów takich okoliczności, które powinny wzbudzić wątpliwość, wskazywano m.in. nieznaną osobę przekazującą pokwitowanie,

czy też wcześniejsze pobieranie świadczenia osobiście przez wierzyciela⁴¹.

Podobnie jak na gruncie art. 296 ADHGB przyjmowano, że to wierzyciel jest obciążony ciężarem dowodu, że dłużnikowi były znane okoliczności, z których wynikało, że legitymujący się pokwitowaniem nie był umocowany do odbioru świadczenia⁴².

Przepis miał zastosowanie zarówno w sytuacji, gdy świadczenie spełniał sam dłużnik, jak również osoba trzecia. Po pierwsze, wskazuje na to posłużenie się w § 370 k.c.n. określeniem *der Leistende*, który jest pojęciem szerszym i odnosi się do każdej osoby spełniającej świadczenie. Po drugie, za taką konkluzją przemawia również § 267 ust. 1 k.c.n., który przewiduje, że właściwie każde świadczenie może zostać spełnione przez osobę trzecią, chyba że dłużnik miał świadczyć osobiście⁴³.

5. Polska – Regulacja Kodeksu zobowiązań

Regulację zapewniającą wygaśnięcie zobowiązania w sytuacji spełnienia świadczenia do rąk osoby posługującej się pokwitowaniem wystawionym przez wierzyciela przewidywały główne projekty, będące podstawą Kodeksu zobowiązań, tj. Projekt lwowski pod redakcją Ernesta Tilla, jak i Kontrprojekt Ludwika Domańskiego. W Projekcie lwowskim instytucja ta została uregulowana w art. 145: „Kto wobec dłużnika wykaże się pokwitowaniem wierzyciela, jest umocowany do odbioru, jeśli nie zastrzeżono, że świadczenie nastąpić ma do rąk własnych wierzyciela”.

Brzmienie projektowanego przepisu odbiegało od ówczesnie obowiązujących art. 296 ADHGB oraz § 370 k.c.n., które zamiast wyłączenia skuteczności wykonania zobowiązania ze względu na obowiązek osobistego świadczenia, przyjmowały szerzej, że spełnienie świadczenia może nastąpić względem osoby posługującej się pokwitowaniem, chyba że ze znanych świadczącemu okoliczności wynika, że osoba ta nie jest umocowana do jego odbioru: *sofern nicht die dem Zahlenden/Leistenden bekannten Umstände der Annahme einer solchen Ermächtigung entgegenstehen*. W objaśnieniach do art. 145 powołano się na

36 H. Keyßner, *Der Quittungsträger*, w: *Festgabe der juristischen Gesellschaft zu Berlin zum 50-jährigen Dienstjubiläum ihres Vorsitzenden, des wirklichen geheimen Rats Dr. Richard Koch*, Berlin 1903, s. 142–143; tak też P. Oertmann, § 370, w: *Kommentar zu Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 2. *Das Recht der Schuldverhältnisse*, cz. 1, red. P. Oertmann, Berlin 1928, s. 384; H. Siber, § 370, w: *Planck's Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse (Allgemeiner Teil)*, cz. 1, red. E. Strohal, Berlin 1914, s. 492.

37 P. Oertmann, § 370, s. 384.

38 L. Kuhlenbeck, § 370, s. 390–391; H. Siber, § 370, s. 491–492; P. Oertmann, § 370, s. 384.

39 L. Kuhlenbeck, § 370, s. 391.

40 C. Crome, *System des Deutschen Bürgerlichen Rechts*, t. 2. *Rechts der Schuldverhältnisse*, Tübingen–Leipzig 1902, s. 235; L. Enneccerus, *Lehrbuch des bürgerlichen Rechts*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, Marburg 1927, s. 191.

41 L. Kuhlenbeck, § 370, s. 391.

42 Tamże, s. 391.

43 H. Siber, § 370, s. 492.

konieczność uwzględnienia takiego przepisu w kodeksie tym, że miałyby być on usprawiedliwiony zwyczajem powszechnym i potrzebą obrotu⁴⁴.

Analogiczny przepis został również uwzględniony w art. 260 ust. 1 Kontrprojektu L. Domańskiego: „Kto wobec dłużnika wykaże się pokwitowaniem wierzyciela, ten jest umocowany do odbioru świadczenia, o ile nie zastrzeżono, że świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela i o ile dłużnik, płacąc dług, działa w dobrej wierze”.

Kontrprojekt w porównaniu z Projektem lwowskim uzależniał skuteczność spełnienia świadczenia do rąk osoby posługującej się pokwitowaniem nie tylko od tego, czy świadczenie miało być spełnione do rąk własnych wierzyciela, lecz również od tego, czy dłużnik,

zauważając dłużnika. W obrocie bowiem dłużnik często spełnia świadczenie osobie, zgłaszającej się do niego z pokwitowaniem wierzyciela. Znaczenia i zakresu zastosowania tego przepisu nie należało ograniczać tylko do obrotu handlowego, co tym bardziej przemawiało za tym, by znalazł on swoje miejsce w Kodeksie zobowiązań⁴⁵.

W ocenie R. Longchamps de Bériera art. 221 k.z. ustanawiał domniemanie niewzruszalne (*praesumptio iuris et de iure*), według którego osoba posługująca się pokwitowaniem była umocowana do odbioru świadczenia, którego nie można było obalić przeciwdowodem. Ryzyko dostania się w niepowołane ręce pokwitowania wystawionego przed spełnieniem świadczenia powinien ponosić wierzyciel, w czym Roman

Zdaniem głównego referenta Kodeksu zobowiązań Romana Longchamps de Bériera, art. 221 k.z. podyktowany był potrzebą obrotu i względem na ochronę zaufania dłużnika.

spełniając świadczenie działał w dobrej wierze. Takie ukształtowanie przepisu ograniczało zakres jego zastosowania w stosunku do Projektu lwowskiego, w którym skuteczność spełnienia świadczenia do rąk osoby trzeciej zależała wyłącznie od postanowień umowy.

Ostatecznie twórcy Kodeksu zobowiązań umieścili konstrukcję spełnienia świadczenia do rąk przekazującego pokwitowanie w art. 221 k.z., którego brzmienie bliższe było art. 145 Projektu lwowskiego. Artykuł 221 stanowił: „Kto zgłosi się do dłużnika z pokwitowaniem wierzyciela, tego uważa się za umocowanego do odbioru świadczenia, jeżeli nie było zastrzeżone, że świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela”.

Zdaniem głównego referenta Kodeksu zobowiązań Romana Longchamps de Bériera, art. 221 k.z. podyktowany był potrzebą obrotu i względem na ochronę

Longchamps de Bériera powoływał się na stanowisko przedstawiane przez Ludwiga Kuhlenbecka w przytoczonym wcześniej w niniejszej pracy Komentarzu Staudingera do k.c.n.⁴⁶ Przeciwdziałaniu takiemu ryzyku miałyby natomiast służyć umowne ograniczenie możliwości spełnienia świadczenia wyłącznie do rąk własnych wierzyciela⁴⁷. Następnie analogiczne stanowisko autor ten powtórzył w swoim podręczniku *Zobowiązania*, w którym wyjaśniał potrzebę istnienia takiej regulacji tym, że z perspektywy dłużnika spełnienie świadczenia do rąk osoby przedstawiającej pokwitowanie wystawione przez wierzyciela jest czymś zupełnie naturalnym: „to jest przypadek normalny”⁴⁸.

45 R. Longchamps de Bériera, Art. 221, w: *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań*, t. 1. Art. 1–293, Warszawa 1936, s. 319.

46 L. Kuhlenbeck, § 370, s. 390–391.

47 R. Longchamps de Bériera, Art. 221, s. 319–320.

48 R. Longchamps de Bériera, *Zobowiązania*, Lwów 1939, s. 330.

44 E. Till, *Motywy do art. 145–147, w: Polskie Prawo zobowiązań (część ogólna). Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923, s. 153.

Z kolei Ludwik Domański podkreślał znaczenie dobrej lub złej wiary po stronie dłużnika. Zdaniem tego autora, dłużnik nie zasługiwał zawsze na ochronę. Należało ją wyłączyć, jeśli dłużnikowi można było zarzucić działania w złej wierze, tj. w takich sytuacjach, w których dłużnik wiedział lub przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć, że osoba przekazująca pokwitowanie nie była umocowana przez wierzyciela do odbioru świadczenia, np. weszła bezprawnie w posiadanie pokwitowania na skutek popełnionej przez siebie kradzieży. Dłużnik będący w posiadaniu pokwitowania nie miał przy tym obowiązku udowadniania, w jaki sposób wszedł w jego posiadanie. Ciężarem dowodu wykazania bezprawnego nabycia pokwitowania czy też złej wiary dłużnika zdaniem L. Domańskiego, należałoby obciążyć tylko wierzyciela⁴⁹, co zbieżne było ze stanowiskiem Romana Longchamps de Bérier.

przy tym pamiętać, że rozwiązanie polskie różniło się od niemieckiego co do przesłanki wyłączającej skuteczność zwolnienia się z zobowiązania przez spełnienie świadczenia do rąk osoby trzeciej. Niemniej cele, jakim służyły wszystkie te przepisy, były zbieżne.

6. Rozwiązanie art. 464 k.c. na tle art. 221 k.z.

Przez porównanie rozwiązania zawartego w aktualnie obowiązującym art. 464 k.c. z tym z art. 221 k.z. widać, że przepis k.c. kontynuację regulacji przedwojennej co do założonego przez ustawodawcę celu. Regulacja ta nie została natomiast przejęta w dosłownym brzmieniu. Obecny przepis dopuszcza bowiem wyłączenie ochrony dłużnika nie tylko, gdy strony zastrzegły, że świadczenie ma nastąpić do rąk własnych wierzyciela, lecz również wtedy, gdy dłużnik w chwili spełnienia świadczenia był w złej wierze co do

Nie ulega wątpliwości, że choć korzenie polskiej regulacji spoczywają w art. 296 ADHGB oraz są pokrewne z § 370 k.c.n., to polska regulacja nie stanowi prostej kalki rozwiązań niemieckich.

Z poglądu prezentowanego przez L. Domańskiego przebija się dość wyraźnie nawiązanie do art. 260 ust. 1 jego Kontrprojektu, zgodnie z którym jedną z przesłanek ochrony dłużnika była właśnie jego dobra wiara co do istnienia umocowania do odbioru świadczenia po stronie przekazującego pokwitowanie. Artykuł 221 k.z. jednak nie uzależniał ochrony dłużnika od jego dobrej wiary. Nie posługiwał się w ogóle tym kryterium.

Zgodnie z przekazem głównego referenta Kodeksu zobowiązań R. Longchamps de Bérier przepis ten miał być wzorowany na art. 296 ADHGB oraz § 370 k.c.n.⁵⁰ Tej konkluzji nie można odmówić słuszności. Należy

istnienia umocowania okazującego pokwitowanie. Ta dodatkowa przesłanka była przewidziana w projektach powojennych nowego Kodeksu cywilnego, tj. w art. 395 projektu k.c. z 1954 r.⁵¹, jak również w art. 373 wersji projektu k.c. z 1955 r.⁵² Redakcja przepisu nie zmieniła się również w toku prac Komisji Kodyfikacyjnej w latach 50⁵³. Wprowadzenie natomiast tej dodatkowej

49 L. Domański, *Instytucje kodeksu zobowiązań. Część ogólna*, Warszawa 1936, s. 772.

50 R. Longchamps de Bérier, *Art. 221*, s. 319–320.

51 *Projekt Kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1954.

52 *Projekt Kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Tekst ustalony w wyniku dyskusji ogólnokrajowej*, Warszawa 1955.

53 *Protokół posiedzenia Zespołu prawa cywilnego materialnego Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 21 października 1957 r.*, niepubl.

przesłanki do art. 464 k.c. zbliża przepis do art. 260 ust. 1 Kontrprojektu L. Domańskiego oraz stanowiska prezentowanego przez niego jeszcze na gruncie k.z. gdy uzależniał on wygaśnięcie zobowiązania dłużnika od jego dobrej wiary w przedmiocie upoważnienia posiadacza pokwitowania⁵⁴.

Nie ulega również wątpliwości, że choć korzenie polskiej regulacji spoczywają w art. 296 ADHGB oraz są pokrewne z § 370 k.c.n., to polska regulacja nie stanowi prostej kalki rozwiązań niemieckich, lecz jej o wiele bardziej twórcze rozwinięcie. Pokazuje tym samym, że polscy kodyfikatorzy byli otwarci na wprowadzanie zmian do znanych już konstrukcji i tworzenia rodzimych rozwiązań. Ten mały przykład przedstawiony w niniejszym artykule pokazuje również, że Kodeks zobowiązań, zgodnie z ówczesnymi postulatami, nie stanowił prostej recepcji jednego z kodeksów obowiązujących na terenie na nowo narodzonego państwa polskiego, lecz miał być nową, polską kodyfikacją⁵⁵.

Bibliografia

- Crome C., *System des Deutschen Bürgerlichen Rechts*, t. 2. *Rechts der Schuldverhältnisse*, Tübingen–Leipzig 1902.
- Dąbrowa J., *Wykonanie zobowiązań*, w: *System prawa cywilnego*, t. 3. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, cz. 1, red. Z. Radwański, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 714–758.
- Dernburg H., *Lehrbuch des Preußischen Privatrechts und der Privatrechtsnormen des Reichs*, t. 1, Halle an der Saale 1894.
- Dernburg H., *Lehrbuch des Preußischen Privatrechts und der Privatrechtsnormen des Reichs*, t. 2, Halle an der Saale 1885.
- Die gesamten Materialien zum Bürgerlichen Gesetzbuch für das Deutsche Reich*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, red. B. Mugdan, Berlin 1899.
- Domański L., *Instytucje kodeksu zobowiązań. Część ogólna*, Warszawa 1936.
- Ehrenzweig A., *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, t. 1. *Allgemeiner Teil*, z. 1, Wien 1925.
- 54 Tamże.
- 55 S. Grodziski, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1–4, s. 11–13; K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa...*, s. 228.
- * Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2017–2023 jako projekt badawczy nr DI2016 001346 „Favor debitoris – ochrona dłużnika w Europejskiej Tradycji Prawnej”, w ramach programu „Diamenty Grant”.
- Enneccerus L., *Lehrbuch des bürgerlichen Rechts*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, Marburg 1927.
- Fleckner A.M., *Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch*, w: *Handwörterbuch des Europäischen Privatrechts*, t. 1. *Abschlussprüfer – Kartellverfahrensrecht*, red. J. Basedow, K.J. Hopt, R. Zimmermann, Tübingen 2009, https://hwk-eup2009.mpipriv.de/index.php/Allgemeines_Deutsches_Handelsgesetzbuch (dostęp: 15.02.2024).
- Grodziski S., *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1–4, s. 9–56.
- Hartlieb F., Zollner J., § 1029, w: *Kommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*, red. P. Rummel, M. Lukas, A. Geroldinger, Wien 2022, https://rdb.manz.at/document/1101_10_abgrummel_abgb_p1029 (dostęp: 29.01.2024).
- Haymann F., *Schutz des guten Glaubens des leistenden Schuldners im Römischen Recht*, „Bullettino dell’Istituto di Diritto Romano”, t. 51–52, s. 393–426.
- Janiak A., *Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, s. 1219–1220.
- Kaser M., *Das römische Privatrecht*, t. 2. *Die Nachklassischen Entwicklungen*, München 1975.
- Keyßner H., *Der Quittungsträger*, w: *Festgabe der juristischen Gesellschaft zu Berlin zum 50-jährigen Dienstjubiläum ihres Vorsitzenden, des wirklichen geheimen Rats Dr. Richard Koch*, Berlin 1903, s. 139–149.
- Krasnopolski H., *Österreichisches Obligationenrecht*, Leipzig–Wien 1910.
- Kuhlenbeck L., § 370, w: *Staudingers Kommentar zum BGB*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse*, cz. 1, red. L. Kuhlenbeck, München–Berlin 1912, s. 390–392.
- Longchamps de Bériér R., *Uzasadnienie projektu Kodeksu zobowiązań*, t. 1. *Art. 1–293*, Warszawa 1936.
- Longchamps de Bériér R., *Zobowiązania*, Lwów 1939.
- Morek R., *Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie]*, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis/el. 2023.
- Moszyńska A., *Organizacja i przebieg prac nad kodeksem cywilnym w latach 1919–1964*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2020, z. 3, s. 445–510.
- Moszyńska A., *The Franco-Italian Draft Code of Obligations – The Polish Perspective*, w: *Bürgerliches Recht im nachbürgerlichen Zeitalter – 100 Jahre Soziales Privatrecht in Deutschland, Frankreich und Italien*, t. 1. *Vom Liberalen zum Sozialem Privatrecht? Der französisch-italienische Obligationenrecht-Entwurf von*

- 1927, red. D. Deroussin, F. Mazzarella, S. Wagner, Frankfurt a.M. 2022, s. 129–139.
- Oertmann P., § 370, w: *Kommentar zur Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 2. *Das Recht der Schuldverhältnisse*, cz. 1, Berlin 1928, s. 384–385.
- Ohmeyer C. v., §§ 1030–1031, w: *Stubenrauch Kommentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, Wien 1903, s. 249–250.
- Piekarski M., Art. 464, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2. red. Ignatowicz J., Warszawa 1972, s. 1147.
- Pisko O., Art. 296, w: *Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich*, t. 2, red. H. Staub, Wien 1910, s. 92–93.
- Popiołek W. Art. 464 [Świadczenie okazującemu pokwitowanie], w: *Kodeks cywilny*, t. 2. *Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021, s. 38.
- Projekt Kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1954.
- Projekt Kodeksu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Tekst ustalony w wyniku dyskusji ogólnokrajowej, Warszawa 1955.
- Protokół posiedzenia Zespołu prawa cywilnego materialnego Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 21 października 1957 r.*, niepubl.
- Protokolle der Commission zur Berathung eines allgemeinen deutschen Handelsgesetz-Buches. Protokoll XCIX–CLXXVI*, Nürnberg 1858.
- Puchelt E.S., Art. 296, w: *Commentar zum allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuch*, t. 2, red. E.S. Puchelt, Leipzig 1876, s. 89–90.
- Randa A. v., *Das österreichische Handelsrecht mit Einschluß des Genossenschaftsrechte*, t. 1, Wien 1905.
- Rathkolb O., *Erste Republik, Austrofaschismus, Nationalsozialismus (1918–1945)*, w: *Geschichte Österreichs*, red. T. Winkelbauer, Stuttgart 2016, s. 477–524.
- Saxl I., *Ueber den Umfang der derogatorischen Wirkung des Handelsgesetzbuchs gegenüber dem Civilrecht*, „Österreichisches Zentralblatt für die juristische Praxis” 1890, t. 8, s. 129–146.
- Schauer M., § 1029, w: *Kommentar zu den durch das HaRÄG 2005 eingeführten Neuerungen im Unternehmensgesetzbuch und im Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch*, red. H. Krejci, Wien 2007, s. 718–719.
- Siber H., § 370, w: *Planck’s Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz*, t. 2. *Recht der Schuldverhältnisse (Allgemeiner Teil)*, cz. 1, red. E. Strohal, Berlin 1914, s. 491–492.
- Sójka-Zielińska K., *Historia Prawa*, Warszawa 2011.
- Sójka-Zielińska K., *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009.
- Swoboda E., § 1030, w: *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 2, cz. 2, red. H. Klang, Wien 1934, s. 852.
- Till E., *Polskie Prawo zobowiązań (część ogólna). Projekt wstępny z motywami*, Lwów 1923.
- Till E., *Prawo prywatne austriackie*, t. 3. *Wykład o stosunkach zobowiązaniowych*, cz. 1, Lwów 1895.
- Weiß E., § 1424, w: *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 4, red. H. Klang, Wien 1935, s. 411–415.
- Wieacker F., *Privatrechtsgeschichte der Neuzeit. Unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Entwicklung*, Göttingen 1967, s. 462–463.
- Wołodkiewicz W., *Il favor debitoris nel diritto e nella giurisprudenza della Polonia*, <https://www.dirittoestoria.it/tradizione2/Wolodkiewicz-Favor-debitoris-2002.htm> (dostęp: 15.02.2024).
- Zoll F., Bujalski M., *Wykonanie i skutki niewykonania lub nieważnego wykonania zobowiązań*, w: *System Prawa Prywatnego*, t. 6. *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2023, s. 1098–1359.